

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדַּת יָמִים HEMDAT YAMIM

יתרו תשע"א

פרשת שבוע

חוק הבוררות – ערכאות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

כאשר דוד בן גוריון הכריז בה' באייר תש"ח, על הקמת מדינת היהודים החדשה, הוחלט מיד כי לא ייוצר וואקום משפטי. מדינת ישראל אימצה את החוק שהיה קיים בזמן המנדט הבריטי. חוק זה התבסס על החוק שהשאירה אחריה האימפריה העות'מאנית (הטורקית) ועל דבר המלך במועצתו (החוק הבריטי). הגר"א הרצוג זצ"ל, הרב הראשי של יהודי ארץ ישראל והרב הראשי הראשון של מדינת ישראל, פנה אז אל מקורביו והביע עמדה נחרצת ותקווה, כי מדינת ישראל תאמץ את "שולחן ערוך חושן המשפט", המבטא את ה"צדק היהודי" המפורסם, כבסיס המשפטי של הדין המהותי במערכת המשפט במדינת היהודים.

כמובן שאנו כולנו צריכים להתפלל ולפעול לקידומו של רעיון זה.

תקוותו הייתה כי תוך זמן קצר, תפנה המערכת הפוליטית אל בתי הדין הרבניים ותבקש מהם לקחת תחת חסותם, את כל ענייני המשפט הנוגעים לחיי הכלכלה במדינה. כולנו יודעים, לצערנו, כי זה לא קרה, ההיפך! הסיכוי שזה יקרה עם מערכת בתי הדין הרבניים הקיימת, הולך ופוחת.

מאז ועד היום, מתנהל מאבק בין בית המשפט העליון לבין בתי הדין הרבניים של המדינה. אחת מנקודות המחלוקת העיקריות היא השאלה מניין שואבים בתי הדין הרבניים את סמכותם? התשובה לשאלה זו תכריע גם במחלוקת, אם בתי הדין הרבניים כפופים לביקורתו של בית המשפט העליון.

נתייחס הפעם רק לשאלת דיני הממונות.

בתי הדין הרבניים דנו בדיני ממונות במשך שנים רבות, על פי דין תורה, אבל יכולתם לאכוף את פסקיהם, הייתה תלויה בהסכמתם לכפוף עצמם לחוק הבוררות של מדינת ישראל.

דווקא מתוך הקשר לפרשת יתרו - ננסה לברר האם יש בכך בעיה רוחנית? או בעיה תורנית הלכתית?

ההלכה היא כמובן הדין המהותי בדין תורה. סדרי הדין צריכים לקחת בחשבון את חוק הבוררות, כדי שניתן יהיה לאכוף את הפסק. אם כך, שאלת מקור הסמכות הופכת ללא רלוונטית.

ברור שהדיינים יכריעו בדין לפי ההלכה. ההקפדה על כללי הצדק של סדרי הדין, כפי שהם מנוסחים בחוק הבוררות אינה סותרת את דין התורה. בית המשפט לא יתערב לעולם בדין המהותי על פיו נערכה הבוררות, הוא רק ישמור מפני חריגה מסדרי הדין כפי שנקבעו בחוק הבוררות.

אם כך, גם אם חוק הבוררות היה חוק זר לחלוטין לא היתה בכך כל בעיה. בעצם, זהו התרחיש המתואר בתחילת פרשתנו. יתרו כהן מדיין, שיתכן שהיה ממש עובד עבודה זרה, שקשה לו לשמוע על מפלתם של המצרים (ויחד - לפי אחד הפרושים של חז"ל), מציע למשה רבנו להקים מערכת משפטית עם סדרי דין שהוא הביא ממדיין. משה מאמץ את הצעתו והיא הופכת לחלק בלתי נפרד של תורתנו.

ברשת בתי הדין שלנו "ארץ חמדה-גזית", דנים בדין המהותי על פי דין תורה בלבד.

אנו שמחים ומודים לקב"ה על כך שניתן לאכוף את פסקי הדין ההלכתיים, באמצעות גופי האכיפה של מדינת היהודים. אין כל בעיה בכך שאנו מקפידים מאוד לפעול מבחינת סדרי הדין בהתאם לחוק הבוררות, שהוא חוק צדק ואין כל סתירה בינו לבין השולחן ערוך.

כך נוכל להתקדם בכיוון הנכון אל מימוש חזונו ותקוותו של הגר"א הרצוג זצ"ל.

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ רבקה רוזנהק ע"ה בת יוסף ובלה לבית הירש נלבי"ע ג' בטבת תשע"א	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' כסלו תשס"ט
--	--	---

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

חמדת משפט

"אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"

שותפות זה לא משחק – חלק א' הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה-גזית

המקרה:

יוחאי ודוד נפגשו בכנס משחקי חשיבה, שם הציג יוחאי לדוד משחק מחשבה אותו הגה, והוא מבקש לשווקו. יוחאי התלהב מהרעיון. הם התקשרו בהסכם בעל פה, לפיתוח משחק מחשבה - פאזל, על בסיס אחד הרעיונות של יוחאי ושיווקו. במהלך ההיכרות, הציג דוד בפני יוחאי את העובדה שיש לו הכרות אישית עם מנכ"ל של אחת מהחברות הבין לאומיות למשחקי חשיבה. על בסיס הכרות זו, הגישה אל החברה לצורך שיווק המשחק תהיה קלה יותר. לטענת יוחאי, נקודה זו היתה מרכזית בבחירת דוד כשותף במיזם. על יוחאי הוטלה עיקר עבודת הפיתוח, ועל דוד עיקר עבודת השיווק. דוד התחייב להשקיע סכום מסוים, על פי הצרכים. על רקע הבנות אלו הוסכם שיתחלקו ברווחים בשווה. לא נחתם הסכם בכתב המפרט את תנאי השותפות. במהלך תקופה, פתחו השניים את אחד הרעיונות של יוחאי, למשחק מחשבה רב שלבי, המלווה בתוכנת מחשב.

לאחר תקופה של עבודה משותפת על שיפור הדגם, שיפור התוכנה והכנת החומרים הנלווים, הוגש המשחק לבדיקה בחברה בין לאומית (שאת מנכ"לה טען דוד שהוא מכיר אישית).

לאחר כחצי שנה של קשר מתמשך עם החברה, התקבלה הודעה במייל על ידי החברה, כי הוחלט לדחות את קבלת המשחק ליצור בשלב זה.

יוחאי טוען, שההסכם בטל, משום שהכרות דוד עם מנכ"ל החברה לא הועילה, והיא היוותה את הבסיס לכל ההתקשרות. בנוסף, הוא ציפה מדוד לעבודה מהירה הרבה יותר. לאור השקעתו, הוא מסכים להשאיר בידי דוד 20% מן הרווחים, והוא מתכוון למכור את המשחק לחברת משחקים בארץ.

דוד רואה עצמו שותף מלא למיזם, ולטענתו יש לשמר את ההסכם הראשוני, על פיו שניהם שותפים שווים. לטענתו, יש לו אומנם הכרות אישית עם מנכ"ל החברה, אך אין זה אומר שהחברה חייבת לקבל את המשחק למכירה אם אינו עומד בדרישותיה. דוד מתנגד למכירת המשחק בארץ משום שהתמורה למכירה בארץ מסתכמת בעשרות אלפי שקלים בלבד, ולדעתו המשחק הוא בעל פוטנציאל למכירה לחברה בין לאומית, שם מדובר על סכומים גדולים הרבה יותר (עד מאות אלפי דולרים כדמי קדימה), והרי לכתחילה דובר על מכירת המשחק בחו"ל.

דרישותיו הן: א. למנוע כל התקשרות של יוחאי עם גורם משווק ולחשוף כל מגעים לצורכי שיווק אם קיימים כאלו. ב. להמשיך את המתווה העיסקי עליו סוכם בתחילה, על פיו המכירה היא לחברה בחו"ל, בבעלות משותפת של 50% לכל צד.

דין

האם יש בטענות מקום לביטול ההתקשרות?

בית הדין קובע שמבחינה הלכתית משפטית לא ניתן לקבוע כי ההתקשרות בטעות יסודה. מן החומר שהועבר ניכר שיש היכרות אישית עם מנכ"ל החברה. ובנוסף, העובדה שהמשחק לא התקבל בסופו של יום, אינה מוכיחה כי לא היה קשר אישי משמעותי עם נציגי החברה.

משך הזמן שלקח עד לפיתוח ועיצוב המוצר (כ-11 חודשים) הוא אכן ארוך, אך אין כל בסיס לטענה כי הוא ארוך מן הנדרש. נעיר, שביחס לתקופה שאחרי יצירת השותפות, גם אם דוד לא קיים את חובותיו באופן משביע רצון, אין מקום לביטול למפרע של השותפות, אלא לכל היותר תביעה לתשלום על נזקים או מניעת רווחים.

אכן, ניכרים הבדלי גישות בין הצדדים: ליוחאי חשובה המהירות, לעומת גישתו של דוד שיש להעדיף עבודה איטית אך יסודית על מנת שמוצר יהיה ראוי לשיווק. בהיות דוד אחראי על השיווק, גישתו לגיטימית במסגרת השותפות.

לסיכום, בית הדין דוחה את טענות יוחאי שההתקשרות בטעות יסודה ושניתן להוציא את דוד מן השותפות. (בגדרי השותפות נדון בגליון הבא)

מהות השותפות:

תוך כדי הדברים בעל פה ובכתב, עולה הבדל גישות מהותי בין הצדדים לגבי מהות השותפות ביניהם. על פי יוחאי: "הגענו לסיכום שדוד יקבל 50 אחוז מהרווחים במיזם, בתמורה לתפקידו כאיש שיווק". מדברים אלו משמע, שיוחאי רואה עצמו בעלים על המיזם באופן בלעדי. לעומת זאת, לדעת דוד - מדובר בשותפות של 50 אחוז, בעלות משותפת.

שלושה שיקולים מורים על מבנה של שותפות שהיא בעלות משותפת במיזם: א. מעורבות משמעותית של דוד ביצירת ובעיצוב המוצר. ב. השקעה כספית של דוד בעוד שיוחאי לא נדרש לכל השקעה כספית. ג. חלוקה שווה של 50 אחוז לכל צד, מתאימה לחלוקה של שותפות בבעלות, ולא רק חלוקת רווחים.

על כן יש לקבוע, שמהות ההסכמה של הצדדים היתה שהם יהיו שותפים שווים במיזם, לא רק מן הבחינה של חלוקת הרווחים, אלא בעצם הבעלות על המשחק.

הדיון בגליון זה, עסק בשאלת השותפות על פי טענות הצדדים בלבד. בגיליונות הבאים, נדון בשאלת ההגדרה ההלכתית של שותפות עסקית. בנוסף, נכריע במחלוקת, האם יש למכור את המשחק בארץ, בעשרות אלפי שקלים בלבד כדרישת יוחאי, או שזכותו של דוד לדרוש להמשיך ולפתח את המשחק, על מנת שהוא ימכר בחו"ל לחברה גדולה, בסכומים גבוהים בהרבה?

(מתוך ח"ז)

Binyamin, Israel

בנימין, ישראל

טבת תשס"ז

העדפה של העסקת פועלים יהודים

שאלה

ביישוב בהרי בנימין, שבו אני מתגורר מאז הקמתו, הקפדנו שהעבודות הנעשות ביישוב יעשו דווקא על-ידי פועלים יהודים (פרט למקרים בודדים שבהם הוכנסו גויים לעבודה, בדרך-כלל מחוסר ברירה קיצוני) דבר זה נעשה הן משום שרצינו לתמוך באנשי עמל יהודים, שמצבם הכלכלי בדרך-כלל אינו שפיר, ואם יישובים כמונו לא יפרנסו אותם – מי יפרנסם? והן בעיקר משום שלפרנס את הגויים הסובבים אותנו ולחזק את ידיהם ואת אחיזתם בארץ הקודש, כשהם רוצים לנשלנו – הרי זה הפך רצון ה' והפך מטרתנו בהקמת היישוב, ליישב את ארץ הקודש (נוסף לזאת ישנו השיקול הביטחוני, שכבר ראינו בעבר ביישובים רבים כי פועלים גויים שהוכנסו ליישוב היו שותפים למעשי איבה ולפעולות טרור).

לאחרונה פנו חלק מהתושבים בבקשה לערוך דיון ציבורי בעניין זה ולשנות את המצב, ונימוקם שההקפדה להעסיק רק יהודים פוגעת בפיתוח היישוב, וממילא ביישוב הארץ, וזאת הן משום שקל יותר למצוא פועלים ערביים והן משום שהתשלום שהם דורשים הוא בדרך-כלל נמוך יותר ממה שדורשים יהודים (וממילא, אם ישלמו פחות על כל פרויקט ביישוב יוכלו לבצע יותר פרויקטים ולקדם יותר את היישוב). המתנגדים לכך אומרים כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים, וכי ראשית יש לבצע "סור מרע" – היינו לא לחזק את ידי שונאי ישראל בארצנו, ואפילו אם הדבר יאט את התפתחות היישוב.

והנה לא אלמן ישראל, וברור כי לתורת ישראל יש דברים ברורים בעניין, וכמו שמצאנו ב"אהבת חסד" לבעל ה"חפץ חיים" (פרק ה הלכה ו) ובמקומות נוספים. נודה לכת"ר על הדרכתכם בנדון.

תשובה

קודם כל, נדגיש כי הרב המקומי – המרא דאתרא וועד היישוב הם האחראים על עסקי הציבור של היישוב, וכל החלטה חייבת להתקבל על-ידם ועל דעתם, כמי שנתמנו לכך. מתוקף תפקידם הם גם יכולים לשקול לשם שמים מהי טובת היישוב, לכן נתייחס לשאלותיך רק באופן כללי, ואין לראות בכך פסק הלכה ליישוב שלכם. כמו כן, אם קיימת מחלוקת ביישוב בנושא – אין לפסוק הלכה לפני שמיעת שני הצדדים.

א. במקרה שניתן לקבל אותה סחורה מהיהודי כמו מהגוי, כתוב בתורה: "או קנה מיד עמיתך", ודרשו חז"ל (ספרא פרשת בהר): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה וכו'" – לימדה תורה דאם באת לקנות – קנה מיד עמיתך, וכן למכירה וכו", היינו שכשיש לפני האדם אפשרות לקנות מגוי או מיהודי, התורה מצווה עליו לקנות מאחיו היהודי. נחלקו הפוסקים בהיקפו של דין זה. יש שאמרו שאין חובה לקנות מיהודי אלא במקרה שהמחיר שהוא מציע גבוה אך מעט מזה של הגוי.¹

יש שאמרו שעד תוספת של שתות יש חובה לקנות מיהודי.²

יש שאמרו שאין למצווה זו שיעור.^{3 4}

יש להוסיף שמעבר לחיוב לקנות מיהודים הנדרש מהפסוק הנ"ל, ישנן סיבות נוספות המחייבות העדפה להעסיק פועלים יהודיים:⁵

1. בהעסקת פועלים יהודיים מתקיימת מצוות צדקה, שמונעת מהם להזדקק לבריות.

2. חיזוק יישוב ארץ קדשינו על-ידי אחינו בני ישראל.

3. אי-חיזוק אחרים, המנסים לנשלנו מארץ קדשינו.

ממילא בנדון דידן, בכל תחום של בנייה שרק ניתן להעסיק בו יהודים – מצווה להתאמץ לעשות כן.

ב. במקרה שלא ניתן להשיג אותה הסחורה מיהודי, אין חובה לקנות מיהודי דווקא.⁶ על כן אם יתברר שאין קבלנים יהודים המסוגלים לבצע פרויקטים של בנייה המאפשרים פיתוח הולם של המקום, אין חובה להעסיק פועלים יהודיים דווקא, ולעכב בשביל כך דבר הנצרך לפרט או לכלל.

אלא שכאן יש לדון במקרה שהנוכרים הם ערבים, ולא נוכרים מחוץ למדינה – אם אין בזה משום החלשת אחיזתנו בארץ. וכך כתב הרמב"ן (השמטות לספר המצוות מצווה ד): "שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך לאבותינו, לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אומרו להם 'והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה, והתנחלתם את הארץ'". מעתה יש לומר שכשמסייעים לנוכרי השייך לאומה עוינת להישאר בארץ על ידי המצאת פרנסה – יש בזה משום ביטול "ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות".⁷

נמצא שבבניית יישוב על-ידי פועלים ערביים ישנה התנגשות בין שני עניינים: א. יישוב ארץ ישראל, בצורה חיובית. ב. שלא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות. מפשטות דברי הרמב"ן, שכלל את שני העניינים הללו תחת מצווה אחת, נראה לומר שעיקרה של מצווה זו היא שבפועל ניישב את הארץ, רק שיישוב אמיתי של הארץ כולל הרחקת גורמים עוינים ממנה, החולקים על זכותנו על הארץ ומנסים לנשלנו – ממילא כאשר מתנגשות הדרכים להגיע למטרה, שהיא ישיבת ארץ ישראל, עלינו לשקול מהי הדרך המציאותית להגיע למטרה זו. ובנדון דידן נראה שמבחינה מציאותית יש להעדיף את קיום מצוות יישוב הארץ על-ידי בניה בפועל, אף אם זו כרוכה בהעסקת פועלים ערבים, מכמה סיבות:

- א. אין בהמצאת פרנסה לערבים אלא דרך עקיפה של "עזיבת הארץ ביד האומות". במציאות של היום, הערבים כבר נמצאים, ויש להסתפק אם קשיי פרנסה יגרמו להם לעזוב את הארץ או להיפך, להתקומם בנו, ועל-ידי זה לרפות את ישיבתנו בארץ הקודש, חלילה.
- ב. במציאות של היום, אם אתם לא תפרנסו את הערבים יש לשער שהם ימצאו אחרים שיפרנסו אותם.
- ג. פיתוח היישוב בו אתם גרים, מוטל בעיקר על כתפכם, ואין באפשרות גורמים אחרים ליטול אחריות זאת, ולכן יש להעדיף את המצווה המוטלת עליכם בייחוד. (את המצווה להעסיק יהודים, ניתן לקיים גם על ידי אנשים אחרים ובמציאויות אחרות).
- נמצא שכיום הדרך לקיים מצוות ישוב הארץ היא על-ידי בניית הארץ בפועל, אף אם בכך נגרר באופן עקיף חיזוק ישיבתם של הגויים הנמצאים פה.

- 1 "אהבת חסד" (א פרק ה הלכה ו-ז).
- 2 מרן הגר"ש ישראלי "שו"ת "חוות בנימין" א סי' כב). טעמו הוא שעד שיעור שתות ישנה מחילה, ומימלא יש לומר שהתורה חייבה לכתחילה למחול על ההפרש כדי להחיות את אחיו.
- 3 הראשון לציון הרב עוזיאל (פסקי הגבצ"ח עוזיאל לשאלות הזמן, סי' מח).
- 4 ועיין עוד אריכות בעניין זה בשו"ת "חבל נחלתו" לרב יעקב אפשטיין (ב סי' סז).
- 5 עיין שם אות ו.
- 6 כל יסודה של מצווה זו הוא שכל אדם מישראל צריך להרגיש כלפי אחיו מישראל כאחיו ממש, וממילא במקרה ש"אחיו" מוכר את הדורש לו – עליו לקנות אצל אחיו, אף אם מחירו יקר יותר (כך מבואר בדברי הרב עוזיאל שם). אבל פשיטא שלא נאמר שבשביל זה הוא יקנה דבר שונה ממה שהוא צריך.
- 7 לא נכנסנו לדיון בטענה של חלק מכוחות הביטחון, כי ערבי שיש לו פרנסה הסיכוי שיעסוק בטרור קטן יותר. לטיעון זה יש השלכה על עניני פיקוח נפש שגם אותה יש לקחת בחשבון.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

** חדש **

שו"ת "במראה הבזק" חלק ז' יצא לאור

תשובות לשאלות מרבני הגולה.
השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו.
התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם".
הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

מחיר מבצע **לחלקים א'- ז' - שבעה כרכים**
350 ₪ במקום 420 ₪
(לחץ לקניה) טל' 02-5371485

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

